

KORXONALARDA RISKLARNI BAHOLASH VA TAHLIL QILISHNING XORIY TAJRIBASI

Xudaynazarova Dilorom Xayrullayevna
Oriental universiteti, v.b. dotsenti

https://doi.org/10.55439/ECED/vol25_iss1/a47

Annotasiya. Global iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida korxonalarining yanada tashkiliy-iqtisodiy, texnik-texnologik, moliyaviy barqarorlik hamda mehnat ustuvorligi jihatdan rivojlantirishda risklarni inobatga olgan holda ishlab chiqarish faoliyatini boshqarish o'ziga xos strategiyalar ishlab chiqishni, ularning tadbiiq etilishini hamda samaradorlik ko'rsatkichlari bilan iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mexanizmini rivojlantirib borish bo'yicha xorij tajribalari o'rganilib, mamlakatimizdagi korxonalar risklarini boshqarish va tartibga solish bo'yicha ilmiy-uslubiy va amaliy taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: risk, iqtisodiy risklar, risklarni boshqarish, ularni pasaytirish yo'llari, sug'urtalash, qonun va qarorlar, xorij tajribasi, tartibga solish usullari, tartibga solish mexanizmlari, boshqarish organlari.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОЦЕНКИ И АНАЛИЗА РИСКОВ ПРЕДПРИЯТИЙ

Xudaynazarova Dilorom Xayrullaevna
Ориентал университет и.о. доцент

Аннотация. В условиях глобальных экономических изменений развитие предприятий с точки зрения организационной, экономической, технико-технологической, финансовой устойчивости и трудового приоритета требует разработки уникальных стратегий с учетом рисков и их реализации. и экономическая стабильность с показателями эффективности. Изучен зарубежный опыт разработки механизма безопасности, представлены научные, методические и практические предложения и рекомендации по управлению и регулированию рисков предприятий в нашей стране.

Ключевые слова: риск, экономические риски, управление рисками, пути их снижения, страхование, законодательство и постановления, зарубежный опыт, методы регулирования, механизмы регулирования, органы управления.

FOREIGN EXPERIENCE IN ASSESSING AND ANALYZING RISKS OF ENTERPRISES

Khudaynazarova Dilorom Khayrullayevna
Oriental university
Assistant professor, PhD (in economics)

Annotation. In the context of global economic changes, the development of enterprises from the point of view of organizational, economic, technical and technological, financial sustainability and labor priority requires the development of unique strategies taking into account risks and their implementation. and economic stability with performance indicators. Foreign experience in the development of a security mechanism was studied, scientific, methodological and practical proposals and recommendations for managing and regulating the risks of enterprises in our country were presented.

Keywords: risk, economic risks, Risk Management, ways to reduce them, insurance, laws and decisions, foreign experience, methods of weighing, regulatory mechanisms, governing bodies.

Kirish. Har qanday biznes noaniqlik, risk va raqobat bilan bog'liq. Shu bilan birga, eng katta foyda, qoida tariqasida, yuqori risk bilan bozor operatsiyalaridan olinadi. Biroq, hamma narsa moderatsiyaga muhtoj. Risk har doim ma'lum bir xo'jalik yurituvchi sub'ektning faoliyatiga yoki har qanday iqtisodiy operatsiyani amalga oshirishga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan oldindan aytib bo'lmaydigan elementni o'z ichiga olganligi sababli, uni ruxsat etilgan maksimal chegaraga cha hisoblash kerak.

Risklarni boshqarish muammosi bugungi kunda juda dolzarb. Risk - bu murakkab, ba'zan hal qilib bo'lmaydigan muammo. U bizning hayotimizning muqarrar qismidir.

O'zbekistonda bozor munosabatlari rivojlantayotgan sharoitda korxonada (u katta yoki kichik bo'lishidan qat'iy nazar) o'zining samarali boshqaruv tizimini yaratish faqat risklarni boshqarishni tashkil etish bilangina mumkin. Keyingi yillarda korxonalarining, ayniqsa, moliyaviy kompaniyalarning amaliy faoliyatida risklarni boshqarishni tashkil etishga intilish kuzatilmoqda. Va

shuning uchun bugungi kunda risklarni boshqarish (risklarni boshqarish) menejmentning eng dinamik rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir.

Dunyoda moliyaviy risklarning soni va miqyosi doimiy ravishda oshib bormoqda, bu esa biznes uchun risklarni boshqarishning ahamiyatini oshirmoqda. Siyosiy, qonunchilik, huquqiy riskning yuqori darajasi, narxlarning sezilarli o'zgarishi va inqiroz hodisalari bilan tavsiflangan moliya bozorining xususiyatlari ham bizni risklarni boshqarish zarurligiga ishontiradi.

Xorijda risklarni boshqarish uzoq vaqtdan beri zamonaviy menejmentning samarali vositasi sifatida tan olingan. Aksariyat G'arb firmalarida xodimlarda risklar bo'yicha maxsus menejer mavjud bo'lib, ularning mas'uliyati risklarning barcha turlarini kamaytirishni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

O'zbekistonda xatarlarni boshqarish amaliyoti kompaniyalarda hali keng tarqalmagan, ammo bu ertangi kunning ishidir. Mamlakatimizda bozor munosabatlarining rivojlanishi bilan raqobatning roli ortib bormoqda, ammo muvaffaqiyatli faoliyat uchun imkoniyatlar ham kengaymoqda. Sizning biznesingizda muvaffaqiyatga erishish uchun sizga original qarorlar va harakatlari kerak. Doimiy ijodiy izlanish, harakatchanlik va texnik va texnologik yangiliklarni joriy etishga tayyorlik talab etiladi va bu muqarrar ravishda risk bilan bog'liq.

Tashkilotdagi risklarni boshqarish tizimining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: moliyaviy barqarorlikni oshirish (chunki moliyaviy risklarning asosiy riski vaqt o'tishi bilan pul oqimlarining beqarorligida), risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Risk tushunchasi qadimgi yunon tilida "ridsa" (ridza) so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "qoya" degan ma'noni anglatadi hamda dengizchilar orasida bu qaroqchilar tomonidan uyushtiriladigan qopqon sifatida "xavf"li ifodasiga urg'u bergan. Adam Smit o'zining "Xalqlar boyligi sabablari va tabiati" (Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations) nomli kitobida tadbirkorlik faoliyatini yuritishda risk tanlovlarining har bir tadbirkor uchun doim inobatga olishi lozim bo'lgan jihat ekanligini ta'kidlagan holda quyidagilarni bayon etgan: "Asosiy daromad me'yori doimo risklarning o'sish sur'ati bilan o'zagaradi." [1] Ushbu fikrni tadbirkorlikda xarakterli jihatlarini fransuz iqtisodchi olimi R.Kantilon ajratgan. Uning fikriga ko'ra, risklarni inobatga olmagan holda tadbirkorlikni olib borish-doimiy yo'qotishlarni amalga oshirishdagi boyligni sovurish sanaladi. Shunga ko'ra, risklarni tadbirkorlikning yo'qotishlari da-

rajalari va xavflarini tizimlashtirish orqali iqtisodiyot nazariyasida risk boshqaruvi nazariyasiga asos solgan va u fan sifatida ajralib chiqqan.

Risk tadbirkorlik faoliyatidan sanoat ishlab chiqarish faoliyatiga qadar inobatga olinishi boshlanganida moliya xodimlaridan ko'ra muhandis va matematiklar ko'prok jalb etilishiga intilish XIX asrning ikkinchi yarmiga kelib ommalashdi. Bunga asosiy turtki sifatida riskni noaniqlikdan farqlash borasidagi amaliy risola va maqolalar bo'ldi. Jumladan, avstriyalik iqtisodchi-olim namoyondalaridan biri L.Mizesning "Pul nazariyasi va muomala vositalari" nomli 1912-yilda nashr qilingan kitobida uning risk orqali yo'qotishlarni hisoblash prognozi keltirilgan. [2] F.Xayekning "Qullikka yo'l" nomli kitobida ishlab chiqarishda asosiy ustunlik ko'proq ma'lumotga ega bo'lish va risklarni ko'proq so'ndirish borasida bilimga ega-lik qilish sifatida ta'kidlagan. [3] Tavakkalchilik va risk tushunchalarini ajratish masalasiga aynan sanoatlashtirish va tadbirkorlikni kengaytirish turtki bo'lgan bo'lib, tavakkalchilik deganda-noaniqlik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritish sanalsa, risk deganda-ehtimolli yo'qotishlar va ko'zda tutilmagan holatlarni inobatga olgan holda faoliyat yuritish sifatida tavsiflangan. [4]

XX asrning birinchi yarmida ingliz iqtisodchi-olimi A.Marshall 1979-yilda "Sanoat iqtisodiyoti", 1892-yilda "Sanoat iqtisodiyoti elementlari", 1919-yilda "Sanoat va savdo" nomli kitoblari nashrlari orqali tadbirkorlik faoliyatidagi risklarni tavakkalchilikka asosan olib borilishini hamda daromadni ehtimolli miqdor sifatida aniqlashga qaratilgan neoklassik nazariyaga asos soldi. [5] Shuningdek, ingliz iqtisodchi-olimi L.Pigu "Ishlab chiqarishning o'zgarishi" (Industrial Fluctuations), "Ishchilik nazariyasi" (The Theory of Unemployment), iqtisodiyotning stationar holati (The Economics of Stationary States), "Ish bilan bandlik hamda muvozanat" (Employment and Equilibrium) singari nazariy asoslarini 1920-yilda nashr qilingan "Farovonlikning iqtisodiy nazariyasi" nomli kitobi va keyingi tom kitoblarida neoklassik iqtisodiyotda "Pigu samarasi" ostida barcha risklarni qamrab olgan jihatlarni hamda muvozanatni ta'minlashdagi iqtisodiy omillarni matematik jihatdan asoslab berdi. Amerika iqtisodchi olimi F.Nayt tomonidan 1921-yilda nashr qilingan "Risk va tavakkalchilik tushunchasi", "Risk, tavakkalchilik va daromad" nomli kitoblarida ilgari surilgan g'oyalar natijasida ishlab chiqarish va tadbirkorlik faoliyati banklar tomonidan tobora qo'llab-quvvatlanishi davomida riskni hisobga olish va uning uchun banklar tomonidan shartli to'lovlar joriy etilishiga olib keldi. [6] Buning oqibatida sug'urta faoliyati ham

rivojlanib bordi. Yuqorida keltirilgan iqtisodiy asarlarida F.Nayt riskni ikki ko'rinishini ajratgan:

1. Risklar obyektiv ehtimollik ko'rsatkichi sanaladi va ularni sug'urtalash mumkin.

2. Risklar tavakkalchilik oqibatida tadbirkor o'zining yo'qotishlari uchun ko'zda tutilmagan xarajatlarni shakllantirish lozim bo'lgan ehtimollik ko'rsatkichi.[7]

Tadqiqot metodikasi. Korxonadagi risklarni tahlil qilish va baholash bo'yicha mavjud bo'lgan ilmiy tadqiqotlarni o'rganish, risklarni minimallashtirish yo'llarini qiyosiy solishtirish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiyalash, ma'lumotni guruxlash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan keng foydalanilgan.

Tahlili va natijalar. Risklarni qisman baholash natijasida ishlab chiqarish faoliyati moliyasini boshqarishda "ko'zda tutilmagan xarajatlarni" uchun alohida miqdor shakllantiriladigan va bu daromadning eng yuqori 10%ga qadar hisobga olinadigan o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Shuningdek, banklar tomonidan ishlab chiqaruvchilar bilan aloqalarni mustahkamlash maqsadida ma'lum muddatga qadar oylik badal to'lash evaziga yo'qotishlarni qoplash uchun mahsus takliflarni ishlab chiqdi.[8]

Risklarni baholash usullari muhim bosqich sanalib, bunda asosiy hissani qo'shgan fransuz matematik olimlar B.Paskal va P.Fermalar sanaladilar. Ular ehtimollar nazariyasiga asosan riskni modellashtirishga muvaffaq bo'lishdi.[9] Bernulli tenglamasi orqali statistik tanlovlar asosida risklarni baholash usuli risklarni boshqarish mexanizmlarini shakllantirishga asos soldi. Shu asnoda risklarni boshqarish nazariyasini uch asosiy baholash usullari orqali raqobatbardoshlikni va barqarorlikni oshirishda katta ahamiyat kasb etdi: nafillik nazariyasi, regressiya va diversifikatsiya.[10] Risklarni boshqarish mexanizmlari uchun risklarni bosqichlarga ajratilishi xizmat qildi. Dastlabki bosqich-risklarni namoyon bo'lishi va ularni baholashning ehtimolli ko'rsatkichlarini inobatga olgan holda maksimal yo'qotishlarni hisobga olish ko'lamini aniqlash sanaladi. Ikkinchi bosqich-namoyon bo'lgan risklarni boshqarish usullari va vositalarini tanlash bosqichidir. Ushbu bosqichda algoritmlash, davrlashtirish, dasturlash hamda tasniflash singari muhim matematik instrumentariydan foydalaniladi. Uchinchi bosqich-risklarni boshqarish maqsadida strategiyalarni ishlab chiqish va qo'llash ehtimolli yo'qotishlarni oldini olish maqsadida eksperimental va tavakkalchilik asosida qo'llaniladi. To'rtinchi bosqich-uchinchi bosqichning realizat-

sion qismi sanaladi. Bunda eksperimental strategik qo'llanishlar mustasno bo'lib, keyingi bosqich uchun muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi bosqich erishilgan natijalarni risk-strategiyalarni qo'llashda yo'l qo'yilgan xatolar va inobatga olinmagan jihatlar to'g'ri yo'naltiriladi va qayta baholanadi.

1-rasmda keltirilgan risk boshqaruvi mexanizmini 1994-yilda "Axborot iqtisodiyoti asoslari" fani asoschisi D.Xabbard o'zining "Wiley's How to Measure Anything: Finding the Value of Intangibles in Business" [11] kitobida riskni iqtisodiy kategoriya sifatida ajratgan hamda uning tasnifini bergan. Unga ko'ra risk kategoriyasining texnik, tashqi, tashkiliy va loyiha boshqaruvida bo'lishi nazarda tutiladi. Uning kengaytirilgan kategorial tasriflanishi o'z ichiga texnologiyalar, ishlab chiqaruvchilarning sifat boshqaruviga munosabati, talablar va ularning bajarilishi holatlari, mijozlar, shartnomalar va bozor singari jihatlarni uzluksiz nazoratini olib borish, loyihaning hayotiyliigi, logistika, resurslar va uning uchun byudjetning shakllanmasi, shuningdek uzluksiz risklarni baholash va ularni nazorat qilib borishni qamrab oladi.

Liviya iqtisodchi olimi Nasim Taleb o'zining 2007-yilda nashr qilingan "Qora oqqush" nomli kitobida xedjing va uning opsionlarini keng yoritishda "Shtanga" strategiyasiga asos solgan. Unga ko'ra, risklarni sug'urtalash, ya'ni xedjing mexanizmi naqd pul bozoridagi (mahsulotlar, qimmatli qog'ozlar, valyutalar) va fyuchers bozoridagi qarama-qarshi majburiyatlarni muvozanatlashdan iborat.[12] Uning mazkur strategiyasi mohiyati risklarni qarshi olish va unga tayyor turish faoliyatini yo'lga qo'yish, shuningdek u korxonada keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan tartibsizliklarni bartaraf etish mexanizmlarini (risklarning kelib chiqishi va uni so'ndirish bazasidan mujassamlashtirilgan ma'lumotlar to'plamidan samarali foydalanishni) matematik modellashtirib ko'rsatgan.

Risklarning pasaytirish mexanizmlarini taraqqiy ettirishda risk faoliyatini triggerlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda asosan ko'plab muammolarning bir yechim ostida hal bo'lishi nazarda tutiladi. Jumladan, ma'lum bir korxonada mahsulotlarini risk ko'rsatkichini hisobga olishda qonuniy asoslarni chuqur o'rganishni talab etadi. Bu risklarni so'ndirish, risklarni boshqarish hamda risklarni loyihalashtirish singari tushunchalar bilan bog'liq bo'lib, uning asosiy ustunligi korxonada mavjud xodimlarning mahsulot namunasi ustida individual tarzda texnik tadqiqotlar olib borilishi natijasida muvaffaqiyatga erishishdan iborat sanaladi.

1-rasm. Risk boshqaruvi mexanizmi[9]

Risklarni baholash va uni algoritmlash XXI asrda iqtisodiyotning ilmiy va amaliy ahamiyatini ifodalovchi dolzarb masalalardan biriga aylandi. Risklarni so'ndirishni tadqiq etishda nafaqat iqtisodchi olimlar, balki matematiklar, moliya hisobi mutaxassislari, axborot texnologiyalari mutaxassislari, shuningdek, texnik fanlar vakillari ham jalb etilishi har bir yirik korxonalarining o'ziga xos strategiyasini vujudga keltirishga xizmat qildi.

Risklarning baholash usullari risk-instrumentariysiga asos solinishiga xizmat qildi. Risk instrumentariysi o'zida risklarni baholash usullarini mujassamlashtiradi, shuningdek u iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy va siyosiy boshqaruv jihatlarini qamrab oladi. Risk instrumentariysida eng keng tarqalgan vosita sug'urta faoliyati sanaladi. Shu bilan bir qatorda, tavakkalchilik xavfi o'ta yuqori risk baholash (voz kechish usuli), difersifikatsiyalash (risklarni pasaytirish usuli), xarajatli risk funksiyalarini sug'urtalash (yetkazish usuli), zahiralarni shakllantirish va g'amlash (risklarni qabul qilish usuli) yuqoridagilar jumlasidan sanaladi. Bu risk boshqaruvi va uning mexanizmining shakllantirilishiga hamda uning

strategik funksional yo'naltirilishiga bog'liq tarzda o'zgaradigan baholash usullari sanaladi. ISO: IEC 31010:2009 [13] risk boshqaruvining xalqaro standartiga binoan 31 dan ortiq risklarni baholash borasida qisqacha izoh berilgan.

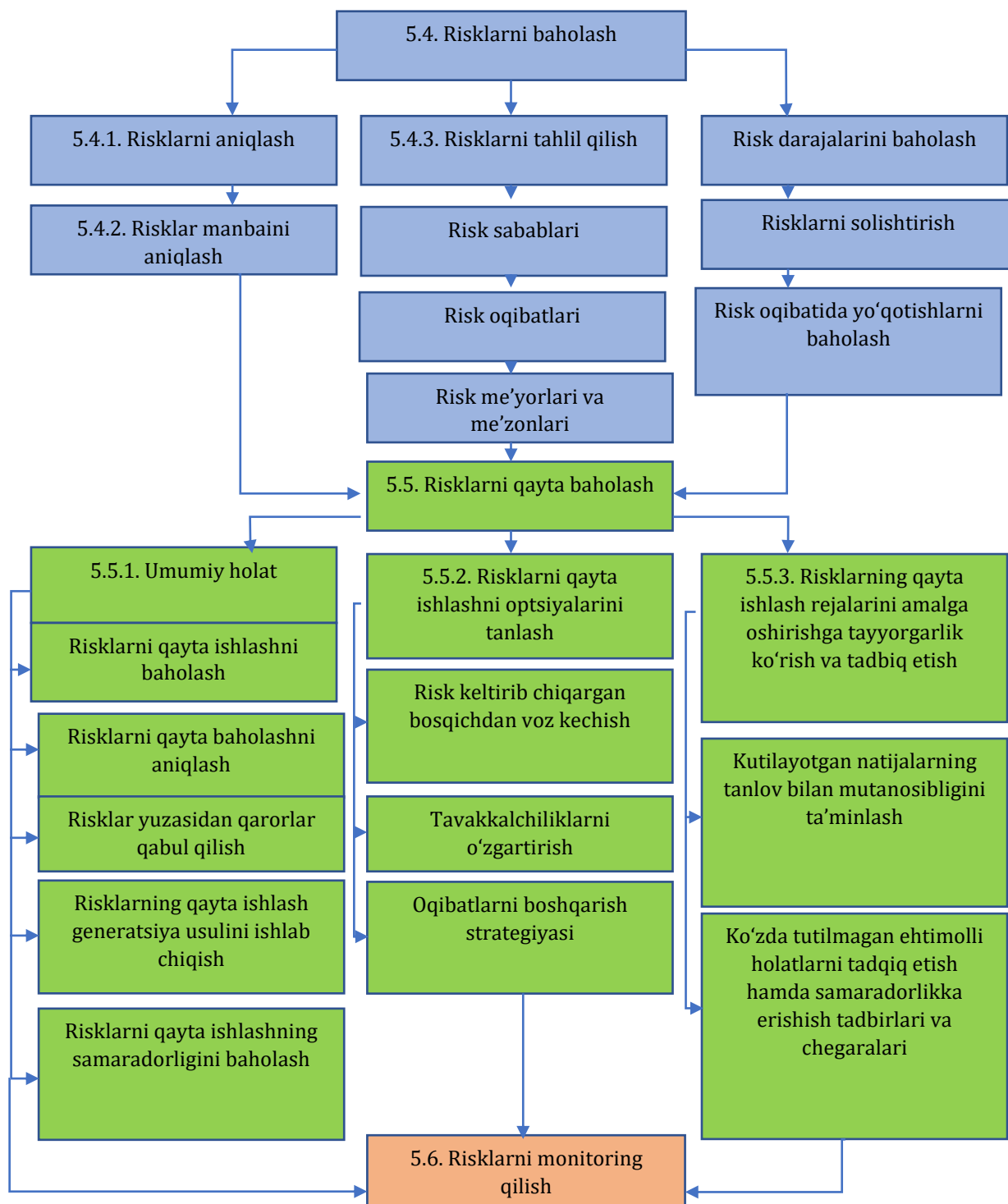
Bugungi kunga kelib, risklarni baholashning eng keng tarqalgan yo'nalishlaridan biri ehtimollar nazariyasi hamda o'yinlar nazariyasi sanaladi. Ular oliy ta'lim muassasalarida fan sifatida o'tiladi va uning birja, aktivlarni boshqarish, shuningdek, strategik baholashdagi ishtiroki baholash standartiga aylanib ulgurgan. Risklarni baholash dasturlash raqamli texnologiyalar yordamida tadqiqotlar olib borishni nazarda tutadi, ekspert baholash marketing baholash orqali tanilgan.[14] Mazkur baholash o'ta muhim bo'lib, unda insonlarning chekli bo'lsada ishtiroki asosida tadqiqotlar yanada aniq yondashuvga yo'naltiriladi. Kollektiv baholash ishlab chiqarish va mehnat qiluvchilarni muhofazashni baholash uchun yo'naltiriladi.

Yondashuvlarni baholash o'z ichiga ko'plab usullarni olsa-da, ularning asosiy qismi ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar uchun foydalaniladi. Tashkiliy-iqtisodiy munosabatlarni tadqiq etish yuqorida

keltirilgan baholash mexanizmining barcha elementlarini qamrab oladi.[15]

Sanoat korxonalarida yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish va ularning raqobatbardoshligini ta'minlash yuzasidan atrof-

muhit va ekologiyaga yetkaziladigan zararni bartaraf etish inobatga olingan mahsulot sifatida mahsulotlarni ishlab chiqarishda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan texnologiyalarni jalb etishni taqozo etadi[16].

2-rasm. Risklar xalqaro standartga asosan baholash mexanizmi[17]

Risklarni baholash mexanizmi 3-rasmda keltirilgan bo'lib, u klassik baholash yo'lini tavsiflaydi. Risklarni baholash asosan matematik usullar va

yondashuvlar asosida olib boriladi, bunda esa statistik shaffoflik va axborotning to'g'ri shakllantirilganligiga bog'liqdir.

instrumentariysini keltirib chiqardi, ya'ni risklarni baholash usullarini mujassamlashtirish, shuningdek u iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy va siyosiy boshqaruv jihatlarini qamrab olishni taraqqiy ettirdi. Risk instrumentariyasida eng keng tarqalgan vosita sug'urta faoliyati sifatida qayd etilgan bo'lib, risk va uni minimallashtirish mexanizmining shakllantirilishiga risk boshqaruvining xalqaro standartining shakllantirilishi muhim ahamiyat kasb etdi.

Bizning fikrimizga ko'ra sanoat korxonalarida risklarni hisobga olish – bu mahsulotning realizatsiyasiga qadar xavflarni bartaraf etish ma-

horati majmuasi sanaladi hamda ularni boshqarish mexanizmi mamlakatning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik xafvizligini ta'minlash hamda huquqiy asoslarini qamrab oladi.

Sanoat korxonalarida yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish va ularning raqobatbardoshligini ta'minlash yuzasidan atrof-muhit va ekologiyaga yetkaziladigan zararni bartaraf etish inobatga olingan mahsulot sifatida mahsulotlarni ishlab chiqarishda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan texnologiyalarni jalb etishgini taqozo etadi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'xati.

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики: В 2 т. – М., 1991
2. Блауг М. Мизес, Людвиг Е. фон // 100 великих экономистов после Кейнса = *Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past.* — СПб.: Экономикс, 2009. — С. 196—199. — 384 с.
3. Хайек. Ф. А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. — М.: Изд-во «Новости» при участии изд-ва «Catallaхu», 1992. – 304 с.
4. Шоломицкий А. Г. Теория риска. Выбор при неопределенности и моделировании риска. М.: Изд-во ГУ ВШЭ, 2005.
5. Шумпетер Й. Глава 4. Альфред Маршалл (1842—1924) // Десять великих экономистов от Маркса до Кейнса = *Ten Great Economists: From Marx to Keynes.* — М.: Институт Гайдара, 2011. — С. 138—161. -400 с.
6. Блауг М. Фрэнк Х. Найт // 100 великих экономистов после Кейнса = *Great Economists since Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past.* — СПб.: Экономикс, 2009. — С. 215—218. — 384 с.
7. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Пер. с англ. — М.: Дело, 2003. — 360 с.
8. [https://www.bis.org/Guidance on credit risk and accounting for expected credit losses](https://www.bis.org/Guidance%20on%20credit%20risk%20and%20accounting%20for%20expected%20credit%20losses)
9. Hubbard D. *The Failure of Risk Management. Why It's Broken and How to Fix It.* "John Wiley & Sons Limited" 1994 y, 407 p.
10. Джон К. Халлген. Глава 26.4. Процентные деривативы: стандартные рыночные модели: Европейские свопционы
11. Худайназарова Д.Х. Ўзбекистон тўқимачилик саноати корхоналарида рискларни сўндириш мақсадида динамик имкониятларини баҳолаш- *Iqtisodiyot va ta'lim*, 2023/№4
12. Худайназарова Д. Тўқимачилик саноати корхоналарининг яшил иқтисодиёт доирасидаги рискларини стратегик трансформациялаш истиқболлари //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/*Actual Problems of Humanities and Social Sciences.* – 2023. – Т. 3. – №. 8.
13. Худайназарова, Д. (2023). ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИ КОРХОНАЛАРИНИ БОШҚАРИШДАГИ РИСК ВА МЕХАНИЗМЛАРНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(2), 317–322. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/79>
14. Xudaynazarova D. Digital transformation status analysis of textile industry enterprises in the country // *Journal of Management Value & Ethics*, ISSN-2249-9512, SJIF 8.001 & GIF 0.626, April-June. 23 Vol. 13 No. 02, 131-138
15. Xudaynazarova D. Assessment of the dynamic capabilities of osborn textile and alchemy textile LLC // *Journal of Management Value & Ethics*, ISSN-2249-9512, SJIF 8.001 & GIF 0.626, April-June. 23 Vol. 13 No. 02, 139-145 (08.00.00; №12).
16. Khudaynazarova D. Increase efficiency of economic risks of textile industry enterprises based on the mechanism of incremental innovative activity *International Scientific and Practical Conference «New problems of science and ways of their solution», «SC. Scientific conferences» June 20-21, 2023, Paris. France.* 9-11 p.
17. ISO 31000:2009. Риск менеджмент-Принципы и руководство. 2009 г, 32 стр
18. Арутюнова Д.В. *Инновационный менеджмент. Учебное пособие.* – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2014. – 152 с.